

DOI 10.51558/2490-3647.2022.8.2.639

UDK 378:069
069:378

Primljeno: 10. 04. 2023.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Anida Manko

MUZEJ KAO RESURS UČENJA I PODUČAVANJA U VISOKOŠKOLSKOJ NASTAVI

Visokoškolska nastava u skladu sa savremenim tokovima razvoja pred studente/ice postavlja očekivanja koja zahtijevaju aktivniji individualni angažman u procesu učenja. Sve više se promoviraju vrijednosti suradničkog učenja, poučavanja i učenja zasnovanog na istraživanju i konstruktivističkom pristupu. Od studenata se očekuje kritičko promišljanje, kreativnost, traganje za informacijama i konstruiranje znanja s ciljem osposobljavanja kako za tržište rada, tako i za cjeloživotno učenje. Proces obrazovanja na visokoškolskim ustanovama obogaćen je suradnjom sa značajnim ustanovama koje služe kao nastavna baza s ciljem kreiranja raznovrsnih prilika za podučavanje i učenje. Cilj rada je ispitati mišljenje studenata o korištenju resursa jedne od nastavnih baza Univerziteta u Sarajevu, a to je muzej. Studenti/ce su ispitani o muzeju kao mjestu učenja, njihovom doživljaju prilikom posjete muzeju, učestalosti i najčešćim razlozima posjećivanja muzeja. Postavlja se pitanje da li studenti/ce muzeje posjećuju da bi istražili određene teme za zadatke tokom studija i na koji način percipiraju takav oblik učenja. U istraživanju je učestvovalo 65 studenata/ica Univerziteta u Sarajevu. Rezultati istraživanja ukazuju na važnosti stvaranja nove publike muzeja, zadržavanja postojeće kreiranjem poticajnih aktivnosti i kreiranja takvog nastavnog procesa koji će poticati studente/ice da se ponovo vraćaju, istražuju i uče u muzeju.

Ključne riječi: konstruktivistički pristup; muzej; publika; učenje; visokoškolska nastava

UVOD

Prateći globalne promjene u društvu visokoškolska nastava sve je više izložena potrebi za stalnim unapređenjem i inovacijama s ciljem da se zadovolje potrebe društva. Savremene tendencije u nastavi usmjerene su na potrebe studenata, a sve više se napušta tradicionalni oblik podučavanja koji je usmjeren isključivo na sadržaj i nastavnika. Pored društvenih promjena koje djeluju na ciljeve obrazovanja, znatno se mijenja i nastavnička uloga. Nastavnik gubi neke tradicionalne uloge (više nije jedini izvor znanja), prilagođava se suvremenim prilikama i prihvaća neke nove uloge: inicijator, mentor, kreator odgojno-obrazovnog procesa itd. (Dedić Bukvić 2019). U tom procesu planiranje nastavnog procesa postaje usmjereno na aktivno učenje studenta, razvijanje kritičkog mišljenja, rješavanje problema, organizaciju istraživačke i projektne nastave. Kvalitetna univerzitetska nastava se ogleda u: socijalno-emocionalnoj klimi, kreativnosti, ekologiji i evaluaciji, korištenju raznovrsnih medija u svrhu unapređenja nastave i kreativnosti studenata i profesora (Dubovicki 2016). Istraživanje koje je realizirano sa studentima učiteljskog studija (Peko, Mlinarević, Buljubašić-Kuzmanović 2008, prema Dubovicki 2016) s ciljem propitivanja kvalitete univerzitetske nastave ukazuje da studenti smatraju, između ostalog, da im je potrebno više praktične nastave u odgojno-obrazovnim institucijama i izvan fakulteta uopće, uz više istraživačkog rada, inovativnosti i inovativnih izbornih predmeta. Nastava je institucionalna i intencionalna prilika za susret i rast, a nastava u univerzitetskim okvirima jest susretanje između nastavnika/suradnika i studenta, susretanje iskustva i tradicije, znanja i vrijednosti (Bjelan-Guska i Kafedžić 2019). Upravo tome i svjedoče ciljevi visokoškolskog obrazovanja, gdje se u članu 7. Zakona o visokoškolskom obrazovanju KS (2022), između ostalog, navode ciljevi koji se odnose na stvaranje “autentičnog mislioca” koji će biti sposoban da uči cijeli život, prihvata neizvjesnost i rizik, te teži biti aktivni građanin koji produktivno doprinosi održivom razvoju zemlje; razvoju individualnih i društvenih stvaralačkih kompetencija; podizanju svijesti o značaju umjetnosti, kulturne baštine i njenog očuvanja.

Pored institucionalnog obrazovanja svaka organizaciona jedinica Univerziteta u Sarajevu, u skladu sa svojim naučnim oblastima i postavljenim ishodima u okviru nastavnih predmeta, realizira i praktičnu/stručnu nastavu u ustanovama značajnim za studij, koje imaju status nastavne baze. Za društvene nauke postoji veliki broj ustanova koje su nastavna baza zavisno od studijskog programa, među kojima se izdvajaju muzeji koji trebaju biti snažni resursi za istraživanje, podučavanje i, kako je navedeno u prethodnom cilju, očuvanje kulturne baštine. Važno je naglasiti da je

potrebno promijeniti pristup i gledište koje je prisutno kada je u pitanju učenje u muzeju, koje se usko veže za studije muzeologije, etnologije, arheologije i srodnih oblasti, te poticati otvorenost muzeja za sve naučne oblasti. Promjene koje prate nastavu na svim razinama prisutne su i u drugim društvenim tokovima, stoga promjene u radu, ulogama i načinu rada ne isključuju ni muzeje koji se transformišu s ciljem unapređenja svog rada i odgovaranja na potrebe zajednice. Promjene su vidljive i u samom određenju muzeja koji je prema novoj definiciji ICOM-a (2022) neprofitna i stalna institucija u službi društva koja istražuje, prikuplja, konzervira, tumači i izlaže materijalno i nematerijalno nasljeđe. Otvoreni za javnost, pristupačni i inkluzivni, muzeji njeguju raznolikost i održivost. Oni djeluju i komuniciraju etički, profesionalno i uz učešće zajednica, nudeći različita iskustva za obrazovanje, uživanje, razmišljanje i razmjenu znanja. Teme koje se mogu istraživati u muzeju mogu biti naučne, društvene, ekološke, digitalne, obrazovne ili interdisciplinarne. Pozitivan primjer toga jeste da se muzeji u Velikoj Britaniji mogu prijaviti da postanu „nezavisne istraživačke organizacije“, što poboljšava njihov akademski status (Boddington, Boys, i Speight 2016). Na taj način se pruža prilika nastavnicima i studentima da istražuju, a ujedno i doprinose razvoju muzeja, jer mogu otkriti nove informacije ili staviti stvari u kontekst kao dio nekog šireg narativa koji muzej nije do tada predstavio. Ovaj rad se bavi upravo prepoznavanjem muzeja kao nastavne baze koja je prilično zanemarena na svim razinama obrazovanja, a posebno u visokoškolskoj nastavi, u prilog tome govori i podatak da je tek 2022. godine Zemaljski muzej BiH dobio status nastavne baze na Univerzitetu u Sarajevu. U radu se analizira uloga i status muzeja kroz prizmu obrazovnog djelovanja unutar visokoškolske nastave.

OBRAZOVNA ULOGA MUZEJA U VISOKOŠKOLSKOJ NASTAVI

Muzeji su od svog postanka ustanove kulture čija je djelatnost usmjerena na očuvanje i prezentaciju kulturne baštine, a obrazovnu ulogu muzej počinje naglašavati početkom 20. stoljeća. Prve ideje o muzeju kao mjestu učenja prepoznaje John Dewey koji je opisivao idealnu školu kao instituciju koja uključuje biblioteke i muzeje u kojima je prepoznavao prilike za stjecanje novih životnih iskustava (Hein 2004). Gledište o muzeju kao mjestu učenja još uvijek nije u potpunosti jasno definirano i iz tog razloga je često i zapostavljeno. Ipak, jasno je da učenje u muzeju ne može zamijeniti formalno učenje, ali može biti kvalitetan resurs i dopuna istom. Spoznaje psihologije učenja i didaktike u vezi sa faktorima koji uvjetuju izbor mjesta za organiziranje nastavne aktivnosti upućuju da je najefikasnije učenje organizirati u prirod-

noj i društvenoj stvarnosti uz stvarne proizvode ljudskog rada (Matijević i Radovanović 2011). Iz tog razloga učionica nekada može i treba biti prostor van školske/univerzitetske zgrade. Kako muzeji raspolažu resursima koje mogu ponuditi kroz konkretne predmete/eksponate i primjere društvene stvarnosti, mogu biti prostor za učenje na svim nivoima obrazovanja.

Učenje u muzeju karakteriše učenje putem otkrića, učenje na konkretnim predmetima, istraživanje i povezivanje s prethodnim iskustvima. Kolb, Levin, Dewey i drugi naglašavaju iskustveno učenje kao važnu komponentu, koju između ostalog pruža muzejski prostor. Tako pojam konstruktivizma sve više postaje zastupljen u muzejskog pedagogiji, a zasniva se na procesima koji polaze od pojedinca koji transformira i konstruira znanja, te je kao takav prepoznat kao teorijska orijentacija postmodernog mišljenja koja ima veliki utjecaj na muzej, a posebno na polje njegovog odgojno-obrazovnog rada, učenja i prirode iskustva u njemu (Milutinović 2010). Konstruktivizam u muzejima širom svijeta i nije novi koncept, što potvrđuju istraživanja (Falk i drugi 2004, prema Džinkić i Milutinović 2019) koja pokazuju da primjena konstruktivističkog pristupa u muzejima rezultira pobuđivanjem interesovanja, te posjetioci u muzeju uviđaju značaj interaktivnih iskustava u procesu usvajanja znanja uvažavajući interaktivnu prirodu izlaganja sadržaja.

Konstruktivizam u pedagogiji i didaktici podrazumijeva aktivno učešće svih sudionika u nastavnom procesu s naglaskom na aktivitet učenika/studenta. Predstavnicima izvornih pedagoških reformskih pokreta poput pokreta radničke škole, koji su se pojavili na prelazu u 20. stoljeće, podupiru aktivan i samostalan rad studenata s posebnim naglaskom na praktični rad učenika/studenata (Topolovčan, Rajić i Matijević 2017). Zastupanje ideje konstruktivizma u obrazovanju polazi od spoznaje da je okruženje za učenje često usmjereno na učioničko učenje vođeno od strane nastavnika, gdje je fokus na pamćenju i reprodukciji sadržaja, a ne u primjeni rješavanja problema i istraživanja. Učenje u konstruktivističkom okruženju efikasnije je od tradicionalnog načina poučavanja u odnosu na dostignuće i razvoj nivoa vještina što potvrđuju rezultati istraživanja (Ah-Nam & Osman 2017, prema Džinkić 2020), jer na taj način kreirano okruženje povećava vještinu produktivnosti putem aktiviteta u stvarnoj praksi. Prateći epistemološke principe konstruktivizma u odgoju i obrazovanju potvrđuje se da znanje treba biti rezultat aktivnog razumijevanja svijeta koji nas okružuje u formi kreiranja održivog ponašanja u svim okolnostima, s ciljem organiziranja vlastitog iskustva koje je utemeljeno na neurološkoj, socijalnoj, ali i kulturološkoj korelaciji. Iako su pedagoška gledišta o konstruktivizmu različita, prisutan je stav da konstruktivistički pristup učenju i poučavanju može znatno doprinijeti razvoju i napretku obrazovanja (Babić 2007).

Osnovne karakteristike konstruktivističkog učenja (i nastave) su: aktivan proces, aktivno prilagođavanje, situacijsko i kontekstualno učenje, znanje nije pasivno preneseno i primljeno, znanje je društveno konstruirano, temeljni je proces stvaranja smisla i razumijevanja svijeta, iskustvo i prijašnja razumijevanja su ključna za učenje; za učenje je značajna društvena interakcija; rješavanje smislenih, otvorenih i izazovnih problema (Maras, Topolovčan i Matijević 2018). Pristup zasnovan na konceptu konstruktivizma ispunjava i ciljeve visokoškolske nastave, a dodatno omogućava studentima učenje u drugačijem okruženju koje nije tradicionalno, što ujedno potvrđuje da organizacija različitih nastavnih aktivnosti pridonosi kvalitetnoj nastavi u kojoj studenti aktivnije učestvuju, pokazuju interes za sadržaje, gdje se postiže se ugodnija atmosfera i komunikacija u nastavi (Borić i Borić Letica 2011).

Analiziranjem obrazovne uloge muzeja moguće je identificirati da svaki muzej u skladu sa svojim specifičnim djelovanjem treba biti prvenstveno u službi društva, kreirajući formalne i informalne prilike za učenje, s ciljem interakcije i kvalitetnog učenja svakog zainteresiranog posjetitelja. Prilike u muzeju kao mjestu učenja se mogu ostvariti kroz samostalni istraživački rad, suradničko učenje, projektnu nastavu, muzejski teatar, nastavni čas (predavanje ili vježbe), terensku nastavu itd. U skladu s takvim pristupom rada učenje u muzeju se treba odvijati kroz diskusiju, komunikaciju i istraživanje u svrhu razvoja identiteta, proširenja postojećeg i stjecanja novog znanja (Žilber 2005). Brojni teoretičari među kojima Dewey, Hein, Cotton, Hooper-Greenhill prepoznaju i naglašavaju važnost učenja u muzeju, međutim, u praksi resursi muzeja često nisu prepoznati, posebno u visokoškolskoj nastavi. Studij koji prepoznaje muzej kao resurs u nastavi je najčešće povezan za samo naučno polje istraživanja, pa tako studenti arheologije, historije, historije umjetnosti kao i studenti muzičke i likovne akademije imaju više prilika učiti u muzeju ili galerijama u odnosu na npr. studente lingvistike, nastavnčkih studija, informacijskih i informatičkih studija, psihologije i pedagogije.

Ipak, ne treba generalizirati na osnovu navedenih primjera, jer postoje primjeri u visokoškolskoj nastavi koji afirmišu učenje u muzeju. Tako, npr. u okviru studija pedagogije studentima se nude prilike da istražuju u muzeju sa aspekta pedagoškog rada muzeja. Prepoznavanjem važnosti muzeja kao resursa u učenju, na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 2019/2020. godine je uveden izborni predmet Muzejska pedagogija, koji priprema buduće pedagoge da prepoznaju resurse u zajednici i da u okviru odgojno-obrazovnih ustanova u kojima će u budućnosti biti uposleni ostvaruju partnerstvo sa muzejima s ciljem osiguravanja i poboljšanja kvalitete u nastavi. Pored teorijskog koncepta, studenti u okviru zadataka

u toku semestra trebaju istraživati o muzeju, analizirati pristupačnost u pogledu sadržaja koje muzeji nude djeci, mladima i odraslima. Zadaci koje studenti imaju u okviru ovog izbornog predmeta stavljaju ih u ulogu reflektivnog istraživača, gdje je zadatak, pored istraživanja, da ponude prijedloge, preporuke i strategije za unapređenje stanja u praksi. Studente se potiče da posjete muzeje koje do sada nisu posjetili, što rezultira širenjem vidika, novih prilika za učenje i kreiranjem nove muzejske publike. Neovisno o izbornom predmetu, studenti u okviru predmeta koji se bave odgojno-obrazovnim radom s djecom s teškoćama u razvoju imaju priliku da kroz rad u muzeju kreiraju nastavne materijale za djecu, ali i da budu učesnici pedagoških radionica koje zajedno sa kustosima muzeja planiraju i realiziraju. Nekada je važno osigurati drugačije okruženje za učenje, tako su studenti u okviru predmeta Interkulturalni odgoj predstavljali svoje istraživačke radove u Etnološkom odjeljenju Zemaljskog Muzeja BiH, što je za studente bilo motivirajuće i drugačije iskustvo, s obzirom da su ih tokom prezentiranja radova mogli slušati i drugi posjetitelji muzeja, a ne samo njihovi profesori i kolege/ice. Refleksije studenata nakon realiziranih aktivnosti su uvijek pozitivne i navode ih da se ponovo vrate u muzej, s ciljem da nauče ili vide nešto što ranije nisu imali priliku. Studenti su najčešće muzeje posjećivali u toku osnovnog i srednjeg obrazovanja, a intenzitet posjeta opada nakon toga, što potvrđuje i istraživanje Europske komisije o posjećenosti muzeja, gdje da 40% mladih u dobi od 15 do 24 godine i 44% onih u dobi od 25 do 39 godine nije posjetilo ni jedan muzej ili galeriju u godini dana (European Commission, Special Barometer Report 2017, prema Komarac i Bešlić 2021). Iz navedenog se javlja pitanje na koji način poticati mlade da ne gube interes za muzej. U današnjoj praksi muzeji posebnu pažnju posvećuju istraživanju publike, ipak nedovoljno da održe kontinuitet. Razloga je mnogo, a oni koji se vežu za područje BiH jesu što ne postoji jasna politika i sistemsko planiranje od početka školovanja. Muzeji se posjećuju u velikim grupama, ne planiraju se aktivnosti kojima će se djeci i mladima približiti i razviti interes za učenje u muzeju. Nastavni proces iako teži reformskim promjenama i dalje u praksi u fokus stavlja sadržaj, a ne učeničke potrebe i interesovanja. Stoga se od početka ne djeluje na razvijanje interesa prema muzejima i to često bude razlog da u periodu mladosti posjećenost od strane studenata opada, izuzev kada imaju obavezu da muzeje posjete kako bi ispunili neki zadatak.

Praksa povezivanja muzeja i visokoškolskih ustanova nije nova ideja. U svijetu već postoje primjeri partnerstva muzeja i visokoškolskih ustanova. Tako, Univerzitet u Londonu u više od 100 nastavnih jedinica uključuje muzejske sadržaje, s ciljem da se kod studenata razvijaju vještine rješavanja problemskih situacija (Boddington,

Boys i Speight 2016). Univerzitet u Ankari nastoji kroz svoje programe pripreme budućih nastavnika integrisati koncept učenja u muzeju. Iako u Republici Turskoj muzejska pedagogija nije u potpunosti razvijena, većina muzeja uvodi obrazovne aktivnosti kroz saradnju muzeja i osnovnog i srednjeg obrazovanja, te kroz obrazovanje na visokoškolskim ustanovama (Karadeniz i Okvuran 2014). Univerzitetsko i muzejsko obrazovanje se predstavljaju često kao suprotnosti u pogledu načina učenja, odnosno formalnog naspram informalnog učenja. Međutim, nove tendencije u obrazovanju teže otvaranju novih prostora učenja gdje se digitalni mediji i sve hibridniji međuodnosi koji se javljaju nude mogućnost pomjeranja konvencionalnih granica između onoga što se uči, kako i gdje se uči (Boddington, Boys i Speight 2016). Tako se u svijetu primjećuje rastući trend uspostavljanja inovativnih partnerstava između muzeja i univerziteta, čemu svjedoče i Muzej prirodnih znanosti Sjeverna Karolina i Univerzitet Sjeverna Karolina (više u Bell i dr. 2016). Prateći pozitivne primjere iz svijeta potrebno je ispitati šta spaja, a šta razdvaja visokoškolsku nastavu od učenja u muzeju, ako smo svjedoci stalne potrebe i primjene novih oblika kolaborativnog učenja, interdisciplinarnosti i povezivanja učenja sa stvarnim svijetom. Poznavajući izazove sa kojima se suočavaju učenici i studenti tokom školovanja, te uvidom u postojeća istraživanja o muzeju kao prostoru učenja, javlja se potreba da se ovakav pristup u učenju afirmira i postane dio obrazovnih praksi te naučnih istraživanja kojih u ovoj tematskoj oblasti skoro i da nema na području Bosne i Hercegovine, pa i šire. S ciljem afirmacije inovativnih strategija i metoda učenja, ovim radom se nastojalo propitati o doživljaju muzeja iz perspektive studenata, što je u nastavku metodološkog dijela rada predstavljeno.

UŽA METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj rada je ispitati mišljenje studenata Univerziteta u Sarajevu o muzeju kao mjestu učenja, njihovom doživljaju prilikom posjete muzeju, učestalosti i najčešćim razlozima posjećivanja muzeja. Postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

- Iz kojeg razloga studenti/ce najčešće posjećuju muzeje?
- Da li studenti/ce muzeje posjećuju da bi istražili određene teme za zadatke tokom studiranja?
- Da li su tokom studiranja posjećivali muzeje u okviru određenog nastavnog predmeta?
- Koliko često su tokom cjelokupnog školovanja nastavnici/profesori naglašavali važnost njegovanja kulture posjećivanja muzeja?

U istraživanju su korištene metoda teorijske analize, deskriptivna metoda i serveje metoda, od tehnika istraživanja primjenjeno je anketiranje, gdje korišten online anketni upitnik za studente/ice kreiran za potrebe istraživanja, a koji su studenti ispunjavali putem platforme Google forms. Upitnik se sastojao od tri dijela: opći podaci, 15 pitanja otvorenog tipa i 10 tvrdnji za koje su ispitanici procjenjivali stepen svog slaganja u skladu s Likertovom skalom. Rezultati su predstavljeni deskriptivnom statistikom. U Tabeli 1. je predstavljen uzorak istraživanja kojeg čini ukupno 65 studenata/ica Univerziteta u Sarajevu.

Tabela 1. Uzorak istraživanja

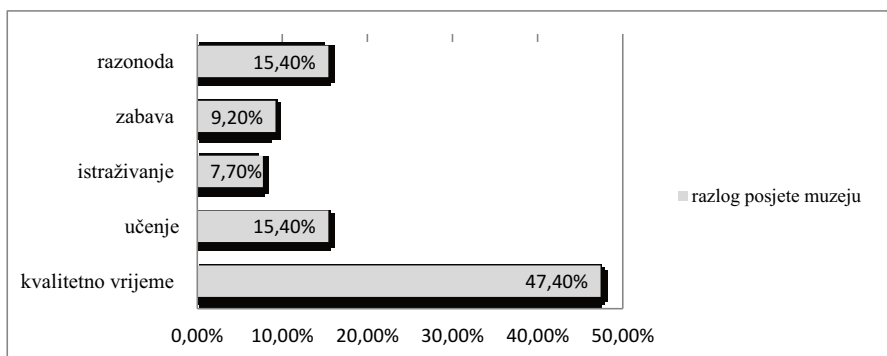
Varijabla	Kategorija	Broj ispitanika/ca (N)	Postotak 100%
Ciklus studija	I ciklus	21	32,30%
	II ciklus	44	67,69%
Organizaciona jedinica	Filozofski fakultet	45	69,23%
	Muzička akademija	20	30,76%
Spol	Ženski	52	80,00%
	Muški	13	20,00%
Ukupno		65	100%

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Prvi korak za učenje u muzeju jeste sama posjeta i boravak u muzejskom prostoru. Posjete muzeju se realiziraju već na predškolskom i osnovnoškolskom nivou obrazovanja kroz organizirane posjete, izlete i/ili ekskurzije. Kako mladi odrastaju učestalost odlazaka u muzej opada. Slično su potvrdili ispitanici, gdje se u istraživanju utvrdilo da 8% studenata/ica često posjećuje muzeje, dok 44% studenata/ca navodi odgovor rijetko, 39% ponekad, a 9% navodi da nikako ne posjećuju muzeje. Ipak, tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja 90,8% studenata/ica se izjasnilo da su muzeje posjetili u okviru školskih posjeta, od čega je 38,5 % studenata/ica navelo da je posjeta realizirana na način da je usko povezana sa nastavnim sadržajem iz određenog nastavnog predmeta, a najčešće su to bili nastavni predmeti poput: Historije, Demokracije i građanskog odgoja, Likovne kulture, Kulture življenja i Biologije. Povezanost sa nastavnim predmetima ne znači nužno i realizaciju nastavnog časa u muzeju, što bi u velikoj mjeri unaprijedilo kvalitetu nastave. Rezultat toga jeste što u zakonima o obrazovanju i nastavnim planovima i programima posjete muzejima

nisu definirane kao obavezne, te omogućavaju nastavnicima da samostalno odluče na koji način će se posjeta realizirati (ako se uopće i odluče za posjetu muzeju), a što obično u toku osnovnog i srednjeg obrazovanja bude grupna posjeta bez usklađenosti sa ciljevima nastave i obrazovnim ishodima, dok na visokoškolskoj razini takav pristup prema nastavi i muzeju i ne postoji.

Razlozi koje studenti/ce navode da posjete muzej su: da bi upotpunili svoje vrijeme na kvalitetan način 47,40%, dok 15,40% ispitanika/ca posjećuje muzej zbog učenja i isti broj studenata/ica navodi da to čini zbog razonode, a tek 7,70% za potrebe istraživanja.

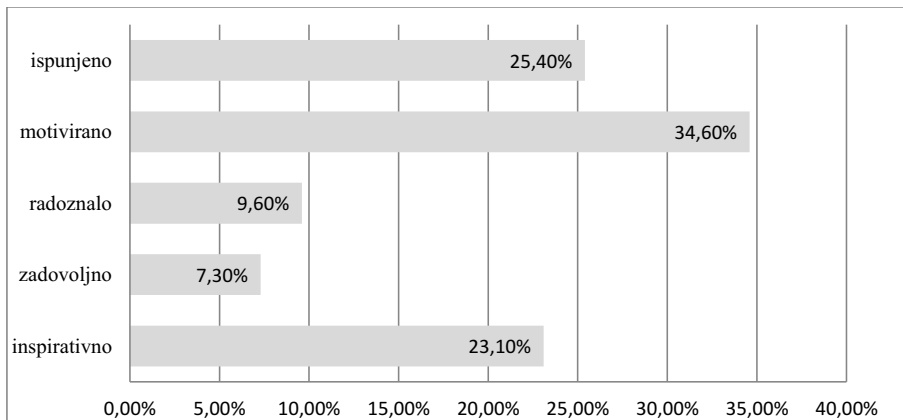
Grafikon 1. Razlog posjeta muzeju

Pretpostavlja se da postoji niz faktora koji utiču na ovakav doživljaj muzeja među studentima, a jedan od razloga jeste što 87,5% studenata/ica navodi da su muzeji isključivo mjesta koja služe očuvanju kulturne baštine. U odnosu na visokoškolsku nastavu posjete muzeju su učestalije u ranijem periodu školovanja, što navode i studenti gdje je 10,7% studenata/ica navelo da su okviru određenih predmeta imali nastavne aktivnosti u muzejskom okruženju u toku studija. Od čega je 18,5% studenata/ca navelo da su muzej posjetili da bi istražili određene sadržaje za realizaciju zadatka za potrebe određenog nastavnog predmeta. Ipak, 85% studentica smatra da bi posjete muzeju mogle da budu sastavni dio određenih akademskih i naučnih aktivnosti u okviru određenih nastavnih predmeta tokom studija, gdje 70,4% ispitanih studenata/ica smatra da bi bolje usvojili određene sadržaje da su imali priliku za iskustvenim učenjem koje se npr. može realizirati u muzejskom okruženju. Navedeni rezultati su pokazatelj da je potrebno mijenjati načine učenja i u visokoškolskoj nastavi. Slične rezultate navode Boodington, Boys i Speight (2016) gdje na osnovu istraživanja iz 2011. godine, primjenjujući učenje usmjereno na objekt/predmet, a

koristeći univerzitetske muzejske kolekcije¹ u Ujedinjenom kraljevstvu, studenti/ce biologije, geologije, antropologije i medicine potvrđuju da je učenje zasnovano na konkretnom objektu efikasniji način učenja od slušanja predavanja ili razgovora (40,4% studenata/ica se složilo i 20,6 % studenata/ica se u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom). Studenti/ce navode prednosti iskustvenog i vizualnog učenja, uključenosti u proces učenja i boljeg razumijevanja. Uporedo istraživanje, sprovedeno sa studentima/icama umjetnosti i humanističkih nauka, pokazalo je da su zapažanje i analitičke sposobnosti najjače proizišli iz direktnog kontakta sa umjetničkim predmetima koje su mogli posmatrati u galerijama i muzejima (Boddington, Boys i Speight, 2016).

Pored spoznaja koje studenti navode kao bitan faktor nakon što posjete muzej, 34,6 % studenata/ica navodi da se osjeća motivirano nakon posjete muzeju, dok 25,40% navodi da se osjećaju ispunjeno i 23,10% inspirativno. Navedeni rezultati pokazuju pozitivne osjećaje, jer su studenti/ce imali priliku navesti i samostalno odabrati osjećaje, ali u upitniku niko od studenata/ica nije navodio negativne osjećaje prilikom posjete muzeju.

Grafikon 2. Osjećaji nakon posjete muzeju

Studenti/ce imaju pozitivan stav o muzeju kao mjestu učenja, iako tokom cjelokupnog obrazovanja nisu imali značajne poticaje od strane nastavnika koji su kroz svoja predmetna područja mogli ukazivati na važnost očuvanja kulture kroz posjete muzejima. Prepoznaju resurse muzeja u odgojno-obrazovnom aspektu, a ujedno

1. Univerzitetske muzejske zbirke u Velikoj Britaniji su nastale u 19. stoljeću i bile su eksplicitno namijenje za korištenje u akademskom istraživanju i nastavi. Više u Boodington, Boys i Speight (2016).

64,4% studenata/ica muzej vide kao prostor za poticanje kreativnosti gdje za 70,8% studenata/ica muzej može biti dopuna učioničkom/kabinetskom učenju. Međutim, u skladu s tim da su rijetko imali priliku tokom studija u okviru određenih nastavnih predmeta posjetiti muzej, 64,6% studenata smatra da je učenje u muzeju efikasnije za djecu, što je pogrešno gledište koje su gradili tokom prethodnih nivoa obrazovanja. Pored navedenog, studenti/ce muzej opisuju kao značajan resurs svake zajednice u kojem je fokus na očuvanju kulturne baštine, umjetnosti i znanja.

Tabela 2. Prikaz studentskih iskaza o muzeju kao mjestu učenja

RED. BR.	TVRDNJE	ČESTO	PONEKAD	RIJETKO	NIKAKO
1.	Tokom obrazovanja nastavnici/profesori su naglašavali važnost njegovanja kulture i posjete muzejima.	14,8%	25,9%	33,9%	25,4%
2.	Muzej može biti "dopuna" učioničkom/kabinetskom učenju.	70,8%	21,5%	6,2%	1,5%
3.	Tokom studiranja određene teme se mogu realizirati u muzeju.	80%	5%	4,5%	10,5%
4.	Muzej sam posjetio/la da bih istražio/la i učio/la o određenim temama koje me zanimaju.	32,3%	20,0%	21,8%	26,2%
5.	Učenje u muzeju potiče na kreativnost.	64,6%	24,6%	7,7%	3,1%
6.	Učenje u muzeju je efikasnije za djecu.	60%	24,6%	12,3%	3%
7.	Muzej ima između ostalog i odgojno-obrazovnu funkciju	71,9%	21,9%	6,3%	0%

Da, ipak muzej studenti/ce prepoznaju kao poticajan resurs u učenju, potvrđuju izdvojeni iskazi studenata/ica o doživljaju muzeja.

Spoj umjetnosti, kulture, interkulturalizma, književnosti i ljubavi prema materijalnim i nematerijalnim vrijednostima.

Muzej bih opisala kao ustanovu u kojoj se proučavaju, pohranjuju i trajno čuvaju od zaborava različiti vrijedni predmeti određene kulture i civilizacije. Za mene, muzeji su nezamjenjiv izvor znanja, koji odišu historijskim i umjetničkim vrijednostima.

Mjesto koje je neobično po tome što posjeduje i nudi, a na šta se nažalost obraća malo pažnje. U našem gradu imamo veliki broj muzeja za koje ja dugo nisam znala čak ni da postoje, mali prostori koji sadrže veliki broj značajnih historijskih podataka.

Izvor vrijednih spoznaja.

Muzej je institucija koja promovira kulturu prije i sad.

Nakon svake posjete muzeju mi bude žao što češće ne odlazim u muzeje, jer svaki put naučim toliko toga što me iznova fascinira.

Pozitivni stavovi o muzeju, muzejskim zbirka, posjetama muzeju ohrabrujuće djeluju, ali ipak nisu dovoljni pokazatelji održivosti posjeta i prepoznavanja cjelokupnih resursa koje muzeji mogu ponuditi studentima. Muzejske zbirke, kako navodi Chatterjee (2011), daju vrijednu priliku da posjetitelji odrede fokusnu tačku za sticanje znanja iz specifičnih tema. Iz tog razloga zaista bi bilo važno osvijestiti prilike i moguće načine uvođenja visokoškolske nastave u prostore muzeja. Polazeći od benefita učenja zasnovanog na objektu/predmetu (OBL) konferencija koja je održana na Univerzitetu College London (UCL) naglasila je vrijednosti i mogućnosti primjene ovog oblika učenja sa naglaskom na muzejsko okruženje i prilike koje nudi učenje u muzeju, gdje upravo konkretni predmeti imaju moć da inspirišu, informišu i obrazuju (Chatterjee 2011). U suštini, važno je da prilike za učenje koje nude muzeji i visokoškolske ustanove osiguraju kooperativnost i kontinuitet u kojem će obje ustanove zadržati autoritet i jedinstvenost svog djelovanja s uzajamnim razumijevanjem odvojenih zadataka, organizacije i ciljeva; kolaboraciju gdje obje ustanove mogu ponuditi svoje resurse kreirajući zajedničke aktivnosti (Chesebrough 1998 prema Somerville 2013). Iz tog razloga je potrebno djelovati na afirmaciji muzejske pedagogije s ciljem povezivanja sadržaja nastave sa muzejskim eksponatima, te promovirati muzej kao prostor za učenje i podučavanje.

PREMA ZAKLJUČKU

Muzeji i visokoškolske ustanove trebaju ujediniti komplementarne resurse koje imaju s ciljem da poboljšaju usluge koje su studentima potrebne za učenje i istraživanje. Nove težnje na globalnom nivou u pogledu obrazovanja nastoje univerzitete osnažiti da svoja akademska djelovanja, naučna istraživanja i nove oblike učenja primjenjuju u realnom sektoru ostvarujući partnerstva i zajedničke programe rada. Važno je ohrabrivati učitelje, nastavnike i profesore da od samog početka školovanja njeguju vrijednosti i potiču mlade da tragaju za novim načinima učenja i da koriste resurse iz zajednice. Poticanje učenika/studenata da posjećuju muzeje samostalno u budućnosti

traži od nastavnika, ali kustosa muzeja, da kreiraju nove sadržaje koje će nuditi novim generacijama i motivisati ih da se ponovo vraćaju u muzejske prostorije, što zbog istraživanja, učenja tako i zbog kvalitetnog provođenja vremena, razonode i zabave. Muzej kao značajan resurs, između ostalog i kao nastavna baza, može biti bogat izvor partnerstva u različitim aspektima svog djelovanja. Nažalost u Bosni i Hercegovini obje ustanove ne prepoznaju resurse koje mogu zajednički koristiti u cilju unapređenja društva i nauke u budućnosti. Potrebno je afirmirati muzejsku pedagogiju kroz više istraživanja o prilikama učenja u muzeju na svim nivoima obrazovanja. Ograničenja ovog istraživanja jesu što je uzorkom obuhvaćen samo manji dio populacije, te se rezultati ne mogu generalizirati na cjelokupnu populaciju studenata. Za buduća istraživanja preporučljivo je temeljito analizirati nastavne planove i programe svih studijskih programa, te u skladu s tim dati preporuke o saradnji sa muzejima iz oblasti koje bi mogle biti realizirane u muzejskom okruženju. Također, muzeji trebaju istraživati interesovanja publike, posebno mladih i u skladu s tim nuditi programe. Potrebna su interdisciplinarna istraživanja iz polja muzeologije, pedagogije, ali i marketinga s ciljem kreiranja inovativnih programa. Postoji niz načina kako se obje ustanove mogu povezati, a jedan od njih jeste da u zavisnosti od same djelatnosti muzeja, mogu zajednički kreirati istraživačke projekte i partnerstva, koja mogu biti prilagođena univerzitetima i istraživačima (nastavnicima i studentima). Otvorenost visokoškolskih ustanova i muzeja nudi različite perspektive u kojima zajednički mogu kreirati akreditovane programe, pored prilika za učenje u toku određenih nastavnih predmeta i neformalnog i informalnog učenja za studente/ice, ali i akademsko i muzejsko osoblje. Suština jeste da muzeje ne posjećuju samo oni studenti koji se pripremaju za tržište rada koje podrazumijeva rad u muzeju, već da se tokom studiranja koriste resursi, eksponati i muzejsko okruženje kao neusporediv resurs produžene učionice/kabineta/laboratorije. Iz tog razloga institucionalno i zakonski je potrebno pronaći bolja rješenja za prepoznavanje i korištenje muzejskih resursa za učenje, počevši od osnovnog do visokoškolskog obrazovanja.

LITERATURA

1. Astuti, Eni Puji, I Wayan Suardana, Dwi Retno Sri Ambarwati, Dwi Wulandari, Badrul Isa (2021), "Teachers' perceptions of museum-based learning and its effects on creativity: a preliminary study", In: *4th International Conference on Arts and Arts Education (ICAAE 2020)*, Atlantis Press, 215-221.
2. Babić, Nada (2007), "Konstruktivizam i pedagogija", *Pedagogijska istraživanja*, 4(2), 217-227.
3. Bell, Jamie, David Chesebrough, Jason Cryan, Emlyn Koster (2016), "Museum University Partnerships as a New Platform for Public Engagement with Scientific Research", *Journal of Museum Education*, 41(4), 293-306.
4. Bjelan-Guska, Sandra, Lejla Kafedžić (2019), "Planiranje, organizacija i realizacija nastave na tercijarnoj obrazovnoj razini", u: Šušnjara, Snježana (ur.), *Priručnik za visokoškolsku nastavu*, Filozofski fakultet, Sarajevo, 38-77.
5. Boddington, Anne, Jos Boys, Catherine Speight (2016), *Museums and higher education working together: Challenges and opportunities*, Ashgate Publishing Company, Burlington
6. Borić, Edita, Ivana Borić Letica (2011), *Metodički pristupi nastavi*, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek
7. Chatterjee, Helen J. (2011), *Object-based learning in higher education: The pedagogical power of museums*, University College London
8. Dedić Bukvić, Emina (2019), "Nastavnik – kompetentan i odgovoran profesionalac", u: Šušnjara, Snježana (ur.) (2019), *Priručnik za visokoškolsku nastavu*, Filozofski fakultet, Sarajevo, 21- 37.
9. Dubovicki, Snježana (2016), *Kreativnost u sveučilišnoj nastavi*, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek
10. Džinkić, Olja, Jovana Milutinović (2019), "Učenje u muzeju u svjetlu konstruktivističke teorijske osnove", *Zbornik Odseka za pedagogiju*, 28, 93-110.
11. Džinkić, Olja (2020), "Konstruktivistička perspektiva u obrazovanju – od poučavanja do učenja", *Pedagoška stvarnost*, 66(1), 3-14.
12. Hein, George E. (2004), "John Dewey and museum education", *Curator: The Museum Journal*, 47(4), 413-427.
13. ICOM (2022), *International Council of Museum*, <https://icom.museum/en/> ; posjećeno 06. 03. 2023.

14. Komarac, Tanja, Stjepan Bešlić (2021), "Uvid u percepciju muzeja i mogućnosti poboljšanja usluge muzeja: perspektiva studenata", *Ekonomski pregled*, 72(3), 358-376.
15. Karadeniz, Ceren, Ayse Okvuran (2014), "Night at the Museum: Museum Education with Ankara University Students at Çorum Museum of Archeology", *Elementary Education Online*, 13(3), 865-879.
16. Maras, Nevenka, Tomislav Topolovčan, Milan Matijević (2018), "Konstruktivistička didaktika i neurodidaktika u diskursu reformne pedagogije - Teorijska polazišta, dileme i komparacija", *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 16(3), 561-576.
17. Matijević, Milan, Diana Radovanović (2011), *Nastava usmjerena na učenika*, Školske novine, Zagreb
18. Milutinović, Jovana (2010), "Učenje u muzeju", *Povijest u nastavi*, VIII, 2(16), 201-350.
19. Somerville, Katherine (2013), *Museum and P-12 School Collaborations and Role of a Third-Party Facilitator*, Paper 1, Museum Studies Theses
20. Topolovčan, Tomislav, Višnja Rajić, Milan Matijević (2017), *Konstruktivistička nastava: teorija i empirijska istraživanja*, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
21. *Zakon o visokoškolskom obrazovanju* KS (2022), Službene novine Kantona Sarajevo, broj 36/22.
22. Žilber, Klod (2005), *Muzej i publika*, CLIO, Beograd

THE MUSEUM AS A LEARNING AND TEACHING RESOURCE IN HIGH SCHOOL TEACHING

Summary:

Higher education, compliant with the new trends, expects students to have a more active and individual engagement in the learning process. Collaborative learning, research-based teaching and learning, and constructive approach are being promoted. Students are expected to demonstrate critical thinking, creativity, and resourcefulness to be qualified for the labor market as well as lifelong learning. The education process at higher education institutions is enriched with collaborations with important institutions that serve as a teaching base aiming to create diverse learning and teaching opportunities. This paper aims to investigate students' opinions about using resources of the University of Sarajevo's teaching base – a museum. Students are asked about the museum as a learning place, their experiences when visiting a museum, and the reasons and frequency of their museum visits. The question is if the students visit museums to explore certain topics for assignments during their studies and how they perceive such forms of learning. 65 students of the University of Sarajevo participated in the research. The results point to the importance of generating a new audience for museums, maintaining the existing one by creating stimulating activities, and designing such a teaching process that would prompt students to return to, explore and learn in museums.

Key words: constructivist approach; museum; audience; learning; higher education

Adresa autorice
Author's address

Anida Manko
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
anida.manko@ff.unsa.ba